

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 476/2024 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen suomalaisten perinteiden esillä pitämisestä kouluissa

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Pekka Aittakummun /ps näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KKV 476/2024 vp:

Ryhdytäänkö Opetushallituksen ohjeiden selkeyttämiseksi toimiin, jotta kouluissa ja koulujen tilaisuuksissa voidaan pitää esillä suomalaisia perinteitä ja suomalaista kulttuuriperintöä, myös sellaista, joka sisältää kristillistä kulttuuriperintöämme tai viitteitä siihen?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Valtioneuvoston perusopetusta koskevan asetuksen (422/2012, 2 §) mukaisesti ”opetus edistää kulttuurien sekä aatteellisten, maailmankatsomuksellisten ja uskonnollisten, kuten kristillisten, perinteiden sekä länsimaisen humanismin perinteen tuntemista ja ymmärtämistä”. Kulttuuriperintöön tutustuminen sisältyy Opetushallituksen antamiin esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin, joiden pohjalta opetuksen järjestäjät laativat paikalliset opetussuunnitelmat. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 yksi laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuksista on ”Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu”. Siitä todetaan mm. seuraavaa: ”Perusopetuksessa oppilaita ohjataan ympäristön kulttuuristen merkitysten tunnistamiseen ja arvostamiseen sekä oman kulttuuri-identiteetin ja myönteisen ympäristösuhteen rakentamiseen. Oppilaat oppivat tuntemaan ja arvostamaan elinympäristöään ja sen kulttuuriperintöä sekä omia sosiaalisia, kulttuurisia, uskonnollisia, katsomuksellisia ja kielellisiä juuriaan. Heitä kannustetaan pohtimaan oman taustansa merkitystä ja paikkaansa sukupolvien ketjussa. Oppilaita ohjataan näkemään kulttuurinen moninaisuus lähtökohtaisesti myönteisenä voimavarana. Samalla heitä ohjataan tunnistamaan, miten kulttuurit, uskonnot ja katsomukset vaikuttavat yhteiskunnassa ja arjessa, miten media muokkaa kulttuuria sekä pohtimaan myös, millaisia asioita ei voida ihmisoi-keuksien vastaisena hyväksyä. Koulu yhteisössä ja koulun ulkopuolella tehtävässä yhteistyössä oppilaat oppivat havaitsemaan kulttuurisia erityispiirteitä ja toimimaan joustavasti eri ympäristöissä. Heitä kasvatetaan kohtaamaan arvostavasti muita ihmisiä sekä noudattamaan hyviä tapoja. Oppilaat saavat mahdollisuuksia kokea ja tulkita taidetta, kulttuuria ja kulttuuriperintöä. He oppivat myös välittämään, muokkaamaan ja luomaan kulttuuria ja perinteitä ja huomaamaan niiden merkityksen hyvinvoinnille.” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 3.3.)

Erilaiset uskontoperinteet ovat vaikuttaneet monella tavalla kulttuureihin ja yhteiskuntiin. Näitä vaikutuksia käsitellään eri oppiaineissa. Esimerkiksi länsimaisen musiikin, kuvataiteen ja arkkitehtuuriin yhteys uskontoon on keskeinen eikä niihin voi perehtyä käsittelemättä uskonnollista symboliikkaa. Opetussuunnitelman mukaisessa opetuksessa voidaan tarkastella uskontoon viittaavia ja uskonnollista alkuperää olevia lähteitä tai teoksia. Myös esimerkiksi konsertit, teatteriesitykset ja taidenäyttelyt voivat olla osa opetussuunnitelman mukaista opetusta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetus on oppilaita uskonnollisesti sitouttamatonta. Opetushallitus on antanut varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjille tarkoitetut ohjeet (OPH-55-2018 ja OPH-3903-2022), joissa kuvataan, miten uskonnon ja omantunnon vapautta koskevat säädökset huomioidaan esimerkiksi koulun juhlien sekä mahdollisten uskonnollisten tilaisuuksien ja niille vaihtoehtoisen toiminnan järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjät vastaavat siitä, että koulun toiminnassa noudatetaan säännöksiä ja määräyksiä.

Esi- ja perusopetuksen sekä toisen asteen koulutuksen ohjeet päivitettiin syksyllä 2022. Ohjeiden säädöspohjaan ei tullut muutoksia, mutta päivityksiä tehtiin muun muassa eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietintöjen ja laillisuusvalvojen ratkaisujen pohjalta.

Esi- ja perusopetusta koskevassa ohjeessa viitataan eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietintöön (2/2014 vp.) ja todetaan, että ”mietinnön mukaisesti perustuslaista tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä ei johdu vaatimusta poistaa koulun toiminnasta kaikkea uskontoon viittaavia elementtejä sisältävää ainesta. Pitkälle viety uskonnollista alkuperää olevien perinteiden välttäminen ei valiokunnan mukaan myöskään edistä uskonnollista suvaitsevaisuutta. Sen sijaan koulujen toiminnassa ja niitä koskevassa ohjauksessa on valiokunnan mukaan tärkeää ottaa huomioon keskeiset Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä ilmenevät periaatteet, kuten indoktrinaation kieltö, julkisen vallan neutraalisuuden vaatimus sekä uskonnollinen suvaitsevaisuus ja moniarvoisuus. (Perustuslakivaliokunnan mietintö 2/2014 vp.)”

Kouluvuoteen kuuluu myös perinteisiä, kaikille yhteisiä juhlia. Ne ovat osa koulun toimintaa, johon kaikkien tulee osallistua. Opetushallituksen esi- ja perusopetusta koskevassa ohjeessa viitataan kansanedustaja Aittakummun mainitsemiin eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietintöihin (PeVM 2/2014 ja PeVM 16/2021), joissa käsitellään mm. uskonnollista alkuperää olevia traditioita koulun juhlissa sekä koulun juhlien järjestämistä kirkkotilassa.

Opetushallituksen ohjeen mukaan koulun yhteisiin juhliin voi sisältyä myös joitakin uskontoon viittaavia elementtejä. Perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria ja juhlaan mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren laulamisen johdosta juhlaa ei voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena. Perustuslakivaliokunnan mukaan koulun perinteisiin juhliin voi sisältyä muitakin vastaavia sinänsä uskonnollista alkuperää olevia traditioita. (Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/2002 vp. ja 2/2014 vp. ja 16/2021 vp.) Opetushallituksen ohjeen mukaan huoltajien

kanssa voidaan tarvittaessa sopia oppilasta koskevista yksilöllisistä järjestelyistä, jos huoltaja ei halua oppilaan osallistuvan kaikkeen juhlaan kuuluvaan ohjelmaan.

Opetushallituksen ohjeessa tuodaan esiin myös eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen antama ratkaisu (EOAK/2186/2018), jossa apulaisoikeusasiamies on katsonut, että kun koulun joulujuhla on pidetty kirkossa, juhlassa on laulettu virsiä, esitetty jouluevankeliumi ja seurakunnan pappi on pitänyt puheen, juhla on merkittäviltä osin sisältänyt uskonnollista ainesta ja sitä on kokonaisuutena arvioiden pidettävä uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena. Apulaisoikeusasiamies katsoi koulun menetelleen lainvastaisesti järjestämällä koulun joulujuhlan uskonnollisena tilaisuutena. Opetushallitus toteaa ohjeessaan, että perustuslakivaliokunnan ja eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen linjausten pohjalta tarkkaa rajaa uskontoon viittaavien elementtien sallitulle määrälle koulun yhteisissä juhlissa ei voida antaa, vaan asia jää opetuksen järjestäjän tai koulun harkittavaksi. Harkinnassa tulee kiinnittää huomiota juhlasta muodostuvaan kokonaisuuteen ja uskonnollisten elementtien osuuteen siinä.

Opetuksen järjestäjät voivat päättää, järjestetäänkö esi- ja perusopetuksen yhteydessä uskonnollisia tilaisuuksia ja toimituksia, kuten jumalanpalveluksia, uskonnollisia päivänavauksia tai muuta sisällöltään uskonnollista toimintaa. Koska kyse on uskonnon harjoittamisesta, opetushallituksen ohjeen mukaan uskonnolliset tilaisuudet ja toimitukset tulee järjestää erillään muusta toiminnasta, niihin osallistuminen on vapaaehtoista ja niille tulee olla tarjolla vaihtoehtoinen tilaisuus.

Tilaisuuksista ja tapahtumista tulee tiedottaa riittävän ajoissa lapsille ja nuorille sekä heidän huoltajilleen. Opetushallituksen ohjeissa painotetaan muutenkin varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjän tiedotusvastuuta.

Opetushallitus ottaa vastaan palautetta ohjeistaan ja seuraa aiheesta käytävää julkista keskustelua. Ohjeiden päivitystarvetta arvioidaan mm. laillisuusvalvojien ja oikeusistuinten antamien ratkaisujen sekä ohjeista saadun palautteen pohjalta. Opetushallitus on myös järjestäneet vuosittain ohjeisiin liittyviä maksuttomia koulutuksia opetuksen järjestäjille ja muille asiasta kiinnostuneille. Opetuksen järjestäjä linjaa paikallisesti juhlien ja muiden tilaisuuksien suunnitteluun ja toteutukseen liittyvistä käytännön asioista Opetushallituksen ohjeen pohjalta. Toiminnan uskonnollisuuden tai uskonnollisen sitouttamattomuuden arviointiin opetuksessa ja muussa koulun toiminnassa vaikuttaa esimerkiksi se, millä tavoin ja missä asiayhteydessä uskontoon viittaavia tai uskonnollista alkuperää olevia asioita käsitellään sekä muu toiminnan pedagoginen toteutus.

Helsingissä 20.1.2025

Opetusministeri Anders Adlercreutz

VN/36608/2024-OKM-2

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: